

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Sławomir M. Nowinowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

– doktor nauk humanistycznych w zakresie historii (nadany 23 września 1999 r. przez Radę Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego na podstawie rozprawy *Dyplomacja czechosłowacka wobec kwestii bezpieczeństwa zbiorowego w Europie (1919–1925)* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Macieja Brzezińskiego)

– magister historii (uzyskany 9 maja 1990 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego po przedstawieniu pracy: *Eduard Beneš a Liga Narodów w okresie przedłokarnenskim* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Waldemara Michowicza)

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

od 6 listopada 1999 r. – adiunkt w Katedrze Historii Powszechnej Najnowszej Uniwersytetu Łódzkiego

od 1 października 1991 r. do 5 listopada 1999 r. – asystent w Zakładzie/Katedrze Historii Powszechnej Najnowszej Uniwersytetu Łódzkiego

4. Wskazane osiągnięcia wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.):

– monografia: *Polska w dyplomacji czechosłowackiej 1926–1932*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

– omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników:

Wskazana monografia jest pierwszą w historiografii próbą ukazania roli Polski w analizach i działaniach służby zagranicznej Czechosłowacji w latach 1926–1932. Zawarty w tytule rozprawy termin: *dyplomacja czechosłowacka* sygnalizuje, że dotyczy ona nie tylko oficjalnej działalności I Republiki na arenie międzynarodowej. Oznacza, iż przedmiotem studiów były także metody, przy pomocy których realizowano cele polityki zagranicznej Pragi. Sygnalizuje wreszcie objęcie badaniami aparatu organizacyjnego ministerstwa spraw zagranicznych Czechosłowacji [MZV]. Cel naukowy pracy nie polegał więc wyłącznie na

ustaleniu miejsca II Rzeczypospolitej w dyplomacji Eduarda Beneša, ale także na rekonstrukcji obrazu Polski i Polaków, jaki powstał w wyniku ustaleń i analiz personelu placówek zagranicznych ČSR oraz kadry kierowniczej MZV. Za istotne uznano też określenie charakteru istniejących pomiędzy nimi zależności.

Warunkiem *sine qua non* realizacji zamiaru było przeprowadzenie rozległej kwerendy w archiwaliach czechosłowackiej służby zagranicznej za lata 1926–1932. Dostęp do nich był ściśle reglamentowany aż do początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Skutecznie utrudniało to nie tylko analizę relacji polsko-czechosłowackich, lecz także rozpoznanie strategii i taktyki dyplomacji Beneša. Po aksamitnej rewolucji historykom wprawdzie udało się nadrobić wiele zaległości, wszelako ich uwaga koncentrowała się głównie na okolicznościach powstania i upadku I Republiki. Jej polityka zagraniczna na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX w. interesowała ich w znacznie mniejszym stopniu, co znalazło zresztą odzwierciedlenie w liczbie opublikowanych artykułów i monografii. Osiągnięcie zakładanego celu badawczego wymagało zatem zbadania raportów sporządzonych nie tylko w placówkach ČSR w Polsce, ale również w stolicach państw odgrywających istotną rolę w kalkulacjach Pragi i Warszawy. Lektura czeskich dzienników (uważanych za organy prasowe stronnictw tworzących koalicje rządzące w I Republice) umożliwić z kolei miała udzielenie odpowiedzi na pytanie: w jakiej mierze utrwalony w świadomości dyplomatów czechosłowackich obraz Polski i Polaków odpowiadał wyobrażeniom dominującym nad Wełtawą.

Ramy chronologiczne monografii obejmują okres, w którym August Zaleski z woli Józefa Piłsudskiego kierował dyplomacją II Rzeczypospolitej. Cezura początkowa była oczywista już w chwili rozpoczęcia badań. Przewrót majowy stanowił wszak punkt zwrotny w międzywojennych dziejach Polski oraz początek nowego etapu w relacjach między Pragą a Warszawą. Wybór cezury końcowej nastąpił po przeprowadzeniu kwerendy w archiwaliach służby zagranicznej ČSR z lat 1926–1938. Potwierdziła ona ugruntowaną, przede wszystkim w czeskiej historiografii, opinię o przełomowym znaczeniu 1933 r. dla dyplomacji Beneša.

Przeprowadzona w monografii analiza koncepcji i aktywności dyplomacji I Republiki pozwala stwierdzić, że w latach 1926–1932 Beneš wykluczał możliwość bliskiej współpracy politycznej między Pragą a Warszawą. Nawiazanie jej w sytuacji narastającego w drugiej połowie lat dwudziestych zagrożenia II Rzeczypospolitej ze strony Niemiec oraz Związku Sowieckiego uważał wszak za niebezpieczne dla interesów lub nawet egzystencji I Republiki. Skłonny był jedynie do dyskretnej kooperacji taktycznej i to wyłącznie w sprawach, które nie budziły kontrowersji we Francji i Wielkiej Brytanii. Jednocześnie stale publicznie deklarował

wolę ułożenia z Polską dobrosąsiedzkich stosunków, nie chcąc ponosić odpowiedzialności za brak postępów w rozwoju wzajemnych kontaktów.

Wykluczając możliwość odegrania przez Polskę roli partnera Czechosłowacji Beneš pragnął, aby spełniała ona funkcję jej piorunochronu, skupiającego na sobie coraz silniejsze fale niemieckiego rewizjonizmu. W tym celu (podobnie jak Tomáš Garrigue Masaryk) starał się eksponować podczas spotkań z dyplomatami i politykami Republiki Weimarskiej słabości II Rzeczypospolitej. Identyczną postawę prezentował w konwersacjach z reprezentantami Związku Sowieckiego. Odżegnując się od poparcia starań Warszawy o nowe gwarancje bezpieczeństwa, liczył, że zostanie to docenione nie tylko nad Sprewą, ale także nad Tamizą i Sekwaną. Wszak „konstruktywna” polityka zagraniczna Czechosłowacji niejednokrotnie była tam przeciwstawiana nienadążającej za „duchem Locarno” dyplomacji Zaleskiego.

W ocenie szefa dyplomacji ČSR powrót do władzy Piłsudskiego nie zapowiadał bynajmniej uzdrowienia życia politycznego II Rzeczypospolitej, lecz eskalację jej problemów wewnętrznych. W kryzysie parlamentaryzmu nad Wisłą dostrzegł jednak także szansę na utrwalenie w sferach dyplomatycznych Europy negatywnego wizerunku Polski. Na jego tle Czechosłowacja miała prezentować się jako ostoja ładu społecznego i wzorcowe państwo demokratyczne. Wszystko wskazuje na to, że wyobrażenia kierownictwa MZV o sytuacji społeczno-politycznej nad Wisłą w największym stopniu kształtował mianowany w 1927 r. posłem ČSR w Warszawie Václav Girsá. Za jego sprawą w umyśle Beneša ostatecznie wykrystalizował się obraz Polski rozdieranej konfliktami społecznymi i narodowościowymi, gospodarczo zacofanej (*de facto* półfeudalnej), rządzonej przez anachronicznego dyktatora za pomocą brutalnej policji i zdemoralizowanej armii.

Strategia Beneša dystansowania się od II Rzeczypospolitej załamała się na początku lat trzydziestych kiedy to okazało się, że Polska nie jest jedynym państwem wystawionym na ostrze rewizjonizmu niemieckiego. Przykrą niespodzianką dla szefa dyplomacji ČSR była demonstrowana przez Warszawę obojętność wobec podjętej w 1931 r. próby gospodarczego *Anschlusu*. Ku jego niezadowoleniu II Rzeczpospolita sukcesywnie wzmacniała swą pozycję w Europie Środkowo-Wschodniej podpisując w 1931 r. traktat gwarancyjny z Rumunią, a rok później zawierając pakt o nieagresji ze Związkiem Sowieckim. Powierzenie funkcji ministra spraw zagranicznych Józefowi Beckowi odczytano nad Wełtawą jako zapowiedź kontynuacji dyplomatycznej ofensywy.

Wnioski wynikające z rozprawy zapewne przyczynią się do weryfikacji utrwalonego w historiografii obrazu relacji polsko-czechosłowackich. Monografia stanowić będzie również

punkt odniesienia w badaniach nad postrzeganiem Polski przez dyplomacje państw Europy Środkowo-Wschodniej.

5. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Wyniki prowadzonych przeze mnie w latach dziewięćdziesiątych XX w. badań nad aktywnością służby zagranicznej Czechosłowacji w latach 1918–1925 zostały zawarte w 7 artykułach naukowych oraz monografii: *Konstatacje i nadzieje. Dyplomacja czechosłowacka wobec kwestii bezpieczeństwa zbiorowego w Europie (1919–1925)*, Toruń 2005, będącej rozszerzoną wersją rozprawy doktorskiej. Kontynuując studia nad historią dyplomacji I Republiki skoncentrowałem się na relacjach polsko-czechosłowackich w latach 1932–1938. W 2 artykułach przedstawiłem opinie *attachés militaire* RP w Pradze o przedstawicielach najwyższych czynników politycznych i wojskowych ČSR. Reakcjom czeskich i słowackich elit politycznych na śmierć Józefa Piłsudskiego poświęciłem odrębny tekst. W kolejnym sporządziłem bilans otwarcia nowego etapu w stosunkach polsko-czechosłowackich, który nastąpił wraz z wybuchem II wojny światowej. Opublikowałem także dokumenty dotyczące relacji na linii Warszawa – Praga wytworzone w latach 1940–1942 przez Biuro Rejestracyjne Ministerstwa Spraw Wojskowych oraz Komisję Powołaną w Związku z Wynikiem Kampanii Wojennej 1939 r. (*Stosunki polsko-czechosłowackie 1932–1939 w relacjach dyplomatów II Rzeczypospolitej*, red. S. M. Nowinowski, Łódź 2006). Rezultaty swych dociekań prezentowałem również na konferencjach naukowych:

1. Referat *Służby zagraniczne II Rzeczypospolitej i I Republiki w latach 1918–1925/1926 – próba analizy porównawczej* na międzynarodowej konferencji naukowej: *Ustroje polityczne Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czechosłowackiej 1918–1939* (Warszawa 2001);

2. Referat *Stosunki polsko-czechosłowackie u progu II wojny światowej* na międzynarodowej konferencji naukowej *Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/39 – 1945 – 1989* (Wrocław 2004);

3. Referat *Polska w świadomości czeskich elit politycznych 1918–1938* na międzynarodowej konferencji naukowej *Stosunki polsko-czesko-słowackie 1918–2005* (Warszawa 2005);

4. Referat *Bez nadziei na przełom. Polska i Czechosłowacja w latach 1918–1939* na konferencji naukowej: *Dylematy polskiej polityki zagranicznej: przeszłość i teraźniejszość* (Nowy Sącz 2008);

5. Referat *Decyzja Konferencji Ambasadorów o podziale Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy z 28 lipiec 1920 r.* na międzynarodowej konferencji naukowej: *Kamienie milowe stosunków czechosłowacko-polskich w XX w.* (Pardubice 2013).

Zarazem prowadziłem badania nad dziejami służby zagranicznej II Rzeczypospolitej. Najpierw pokusiłem się o wyjaśnienie specyfiki funkcjonowania ambasady i konsulatów RP w Związku Sowieckim w II połowie lat trzydziestych XX w., a następnie w obszernym studium podjąłem próbę rekonstrukcji ostatnich tygodni ich działalności (*Zakończenie działalności ambasady i konsulatów RP w Związku Sowieckim jesienią 1939 r.*, „Zeszyty Historyczne” 2008, nr 164, s. 3–60). Napisałem również artykuł dotyczący kształtowania się osobowości Wacława Grzybowskiego. Tom jego wspomnień i dokumentów z okresu misji w Moskwie przygotowuję obecnie do druku. Okoliczności likwidacji poselstw RP w Rydze i Belgradzie były przedmiotem 2 kolejnych artykułów, które wyszły spod mego pióra.

Uzyskanie należytej orientacji w arkanach dyplomacji II Rzeczypospolitej wymagało przeprowadzenia rozległych kwerend nie tylko w archiwach krajowych, ale także zasobach Biblioteki Polskiej w Paryżu, Instytutu Polskiego i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie oraz Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie i Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Znacznie ułatwiły to stypendia Funduszu Pomocy Niezależnej Kulturze i Nauce Polskiej (1993, 1999) i Fundacji z Brzezia Lanckorońskich (2006).

Artykuł na temat źródeł i opracowań dotyczących dyplomacji II Rzeczypospolitej publikowanych na łamach „Zeszytów Historycznych” rozpoczął nowy rozdział w moim życiu naukowym. Dowodem na to, że historia historiografii interesuje mnie coraz bardziej świadczy nie tylko analiza dorobku naukowego Tadeusza Wyrwy zawarta w jego biografii (S. M. Nowinowski, P. Spodenkiewicz, T. Toborek, *Tadeusz Wyrwa – partyzant z natury*, Łódź 2007), ale także studia nad życiem i twórczością publicystyczną Oskara Haleckiego i Piotra Wandycza, rolą Jerzego Giedroycia w poznaniu stosunków polsko-ukraińskich oraz polityką historyczną w Polsce i Czechach. Wyniki ich przedstawiałem także na konferencjach naukowych:

1. Referat *Historia dyplomacji II Rzeczypospolitej na łamach „Zeszytów Historycznych”* na konferencji naukowej z okazji czterdziestej rocznicy powstania „Zeszytów Historycznych” (Paryż 2002);

2. Referat *Glosa do sporu o sens czeskich dziejów* na międzynarodowej konferencji naukowej *Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia Polski i jej sąsiadów* (Łódź 2006);

3. Wystąpienie panelowe *Polskie mity – plaster czy narkotyk?* na międzynarodowej konferencji naukowej *Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy w XIX i XX w.* (Łódź 2009);

4. Referat *Oskar Halecki i „Wiadomości”* na międzynarodowej konferencji naukowej *Oskar Halecki i jego obraz Europy I* (Łódź 2010);

5. Referat *Historycy czy architekci politycznej wyobraźni?* na konferencji naukowej *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2001–2010* (Łódź 2010);

6. Referat *Oskar Halecki w propagandzie Polski Ludowej* na międzynarodowej konferencji naukowej *Oskar Halecki i jego obraz Europy II* (Łódź 2011);

7. Referat *Wspólna historia – bolesna historia* na międzynarodowej konferencji naukowej *Giedroyc i Ukraina* (Warszawa 2012);

8. Referat *Prace Piotra Wandycza o stosunkach polsko-czechosłowackich w dwudziestoleciu międzywojennym i podczas II wojny światowej* na konferencji naukowej: *Piotr Wandycz. Historyk – emigrant – intelektualista* (Warszawa 2013).

Za zaszczyt poczytuję sobie udział w redagowaniu pokłosa 3 ważkich debat naukowych: *Jerzego Giedroycia rozrachunki z historią i polityką. Studia i szkice w czterdziestą rocznicę „Zeszytów Historycznych*, red. S. M. Nowinowski, R. Stobiecki, Łódź 2005; *Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia Polski i jej sąsiadów*, red. S. M. Nowinowski, J. Pomorski, R. Stobiecki, Łódź 2008; *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2001–2010*, pod red. A. Czyżewskiego, S. M. Nowinowskiego, R. Stobieckiego, J. Żelazko, Łódź 2012. Dzięki stypendium Funduszu im. Jana i Suzanne Brzękowskich (2012) mogłem z kolei podjąć systematyczne badania nad spuścizną epistolograficzną i Władysława Pobóg-Malinowskiego.

Na pograniczu historii historiografii i dziejów politycznych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej sytuuje się artykuł poświęcony kontaktom Andrzeja Feliksa Grabskiego ze Służbą Bezpieczeństwa (*Andrzeja Feliksa Grabskiego żywoty równoległe*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2007, nr 1, s. 234–269). Koresponduje on z tekstem o kampanii antysemitkiej w Łodzi („*To błoto nie nas brudzi, lecz ich samych*”. *Przyczynek do dziejów łódzkiej prasy w Marcu '68*, [w:] „*Należę do polskiej szkoły historycznej*”. *Studia i szkice ofiarowane prof. Jakubowi Goldbergowi z okazji odnowienia doktoratu na Uniwersytecie Łódzkim*, red. R. Stobiecki, J. Walicki, Łódź 2010, s. 129–147). Podstawowe źródła do studiów nad wydarzeniami 1968 r. w tym mieście zebrane zostały w tomie wydanym pod moją redakcją (*Marzec '68 w Łodzi*, red. S. M. Nowinowski, Łódź 2010). W obiegu

naukowym funkcjonują już 2 tomy relacji łódzkich działaczy opozycji demokratycznej, w których opracowaniu miałem udział (*Niezależność najwięcej kosztuje. Relacje działaczy opozycji demokratycznej w Łodzi w latach 1976–1980*, oprac. L. Próchniak, S. M. Nowinowski, M. Filip, Łódź 2008; *Pospolite ruszenie. Relacje działaczy i współpracowników „Solidarności” w Łodzi*, oprac. L. Próchniak, M. Przybysz, S. M. Nowinowski, M. Zapolska-Downar, A. Czyżewski, Łódź 2011).

Do ważnych epizodów mojego życia naukowego zaliczam prace nad edycją fotografii z getta łódzkiego (*Getto łódzkie / Litzmannstadt Getto 1940–1944*, red. J. Baranowski, S. M. Nowinowski, Łódź 2009) oraz hasłami do tomów: *Laureaci Pokojowej Nagrody Nobla*, red. W. Michowicz i R. Łoś, Łódź 2008 i *Encyklopedia Solidarności Opozycja w PRL 1976–1989*, t. 2, red. G. Waligóra, Warszawa 2012.

6. Działalność dydaktyczna i popularyzatorska

Pierwsze doświadczenia dydaktyczne zdobyłem w 1991 r., jako nauczyciel historii w Szkole Podstawowej nr 113 w Łodzi.

Od początku mojej pracy w Zakładzie/Katedrze Historii Powszechnej Najnowszej Uniwersytetu Łódzkiego prowadziłem na studiach stacjonarnych, zaocznych, wieczorowych i podyplomowych ćwiczenia/konwersatoria/kursy z historii powszechnej XIX i XX w. Po uzyskaniu stopnia doktora w zakresie moich obowiązków znalazło się także prowadzenie wykładów kursowych z ww. przedmiotów, jak również prawa międzynarodowego oraz prawa dyplomatycznego i konsularnego. Prowadziłem ponadto wykłady monograficzne z dziejów Rosji w I połowie XIX w. oraz historii Czechosłowacji 1918–1992, proseminaria, zajęcia warsztatowe i specjalistyczne m.in. z historii stosunków międzynarodowych w XX w., dziejów dyplomacji II Rzeczypospolitej, analizy systemów totalitarnych i historii Europy Środkowo-Wschodniej w XX w. Recenzowałem przeszło pięćdziesiąt prac magisterskich, jak również kilka prac licencjackich.

Prowadziłem wykłady dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku (2001–2006), uczestników warsztatów dla nauczycieli (2004, 2006) i uczniów szkół średnich (1995, 2006–2009) m.in. na temat Instytutu Literackiego w Paryżu, dziejów Czech, Słowacji i Śląska. Uczestniczyłem w audycjach TVP Łódź oraz Radia Łódź dotyczących historii Polski w XX w. Byłem konsultantem historycznym wystaw edukacyjnych zrealizowanych przez łódzki oddział Instytutu Pamięci Narodowej (*Puls Nieregularny Kwartalnik Literacki 1977–1981, Młodzież z partią... się rozliczy. Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980–1990, Pamiętny rok*

1989) oraz dialogów polskich w filmach fabularnych i serialach telewizyjnych emitowanych w TVP.

7. Działalność organizacyjna

W latach 1997–1999 pełniłem funkcję sekretarza redakcji periodyku naukowego „Acta Universitatis Lodzensis” Folia historica. Redakcja skierowała do druku 12 numerów oraz 5 rozpraw habilitacyjnych.

W latach 1998–1999 r. brałem udział w pracach zespołu powołanego do opracowania programu studiów historycznych w Uniwersytecie Łódzkim. Został on wprowadzony w życie.

Od 26 IX 2006 r. do 31 XII 2009 r. pełniłem funkcję naczelnika Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi. Kierowałem aktywnością naukową i edukacyjną zespołu składającego się początkowo z 10, a następnie 17 osób. Wśród jego dokonań na podkreślenie zasługuje: wydanie 17 zwartych publikacji naukowych (w tym 14 w ramach zainicjowanej przeze mnie serii oddziałowej), zorganizowanie 11 sympozjów i konferencji naukowych (w tym konferencji międzynarodowej: *Pamięć i polityka historyczna. Doświadczenia Polski i jej sąsiadów*) nagranie kilkudziesięciu notacji filmowych świadków historii, urządzenie 10 wystaw i 6 rajdów edukacyjnych dla młodzieży. Już po zakończeniu pracy na ww. stanowisku wziąłem udział w opracowaniu koncepcji konferencji naukowej: *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2001–2010*.

W latach 2009–2013 byłem recenzentem wewnętrznym: 2 monografii i 2 artykułów naukowych („Pamięć i Sprawiedliwość”, „Kwartalnik Historyczny”), a także recenzentem 1 wniosku o grant Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

